

■ Svenska kristdemokrater i förändring

Från konfessionellt universella till sekulärt partikulära

DOUGLAS BROMMESSON¹

Swedish Christian Democrats in transition – From confessional and universalistic to secular and particularistic

In this article, ideological transformations within the Swedish Christian Democratic party throughout the past years is analysed. This is done in comparison with previous research on the ideological character of the party from the 1960's to the early 2000's. The party's ideology is analysed with a two dimensional model, i.e. universalism – particularism and confessionalism – secularism. These two dimensions are derived from the ideological debate within the Dutch CDA during the 1990's, a party that has operated in a similar context as the Swedish Christian Democrats have. Based on the two dimensions speeches and op-ed articles by the party leadership is analysed. The conclusion is that the Swedish Christian Democrats has moved from a position of a strong Christian inspiration to a more secular direction, and that the party also has moved from strong universal beliefs to less universal and more particularistic beliefs

Inledning

Sommaren 2009 höll Kristdemokraternas partiledare två uppmärksammade tal. Först inledningstalet till partiets riksting och en månad senare talet under politikerveckan i Almedalen i Visby. Vid båda talen utvecklade Hägglund ett resonemang om Kristdemokraterna som företrädare för ”verklighetens folk”, ett folk av Svenssons som inte vill få sina liv styrda av en politiskt korrekt kulturelit i Stockholm (Hägglund 2009a, 2009b). Det omedelbara intrycket efter Hägglunds tal var att Kristdemokraterna hade valt en ny mer konfrontativ framtoning, men att den nya retoriken möjligen också bar bud om en ny ideologisk inriktning. Den här artikeln syftar till att analysera det ideologiska innehållet i denna nya kristdemokratiska framtoning, vilket görs i ett jämförande perspektiv utifrån tidigare forskning om såväl kontinental som svensk kristdemokrati.

Först diskuteras emellertid exempel från europeisk statsvetenskaplig litteratur om kristdemokratisk förändring på strukturella utmaningar som kristdemokratiska partier har mött. Här ges också exempel från debatten inom holländska *Christen Democratische Appel* (CDA) på föreslagna vägar för hur kristdemokratiens utmaningar kan han-

¹ Fil. dr Douglas Brommesson är verksam vid Institutionen för samhällsvetenskaper, Linnéuniversitetet.

E-post: douglas.brommesson@lnu.se

Jag är tacksam till Gissur Ó Erlingsson, Henrik Friberg Fernros och en anonym granskare för kommentarer på tidigare utkast av den här artikeln.

teras. CDA väljs som jämförelse eftersom den holländska kontext detta parti verkat i till stor del liknar den svenska, sett till sekularisering och allmänna värderingar. Likt de svenska Kristdemokraterna idag har partiet också haft att hantera ett opinionsmässigt tapp som för CDA:s del ledde fram till en genomgripande förändringsprocess. Forskningen om CDA och de förändringsalternativ som diskuterades i partiet under 1990-talet gör det vidare möjligt att lansera två skiljelinjer som tillsammans formar en tvådimensionell modell som visar möjliga riktningar i vilka kristdemokratiska partier kan röra sig. Modellen används för att studera de svenska kristdemokraternas eventuella förändring, något som görs på grundval av tidigare forskning om de svenska Kristdemokraterna samt partiledartal och debattartiklar. Avslutningsvis dras slutsatser kring hur vi kan beskriva Kristdemokraternas ideologiska karaktär idag.

Kristdemokratins utmaningar och möjliga handlingsalternativ

Kees Van Kersbergen (2008) pekar ut tre strukturella utmaningar som drabbar kristdemokratiska partier i större utsträckning än andra partier: sekularisering, individualisering och en allt svagare koppling mellan intresseorganisationer och partier.

Sekularisering syftar på en grundläggande nivå på en bred och stundtals oklar process ”genom vilken sektorer av samhälle och kultur separeras från inflytandet av religiösa institutioner och symboler” (Berger 1990: 107 i Van Kersbergen 2008: 263). För ett kristdemokratiskt parti innebär detta att den kristna inspirationen får en mer begränsad klangbotten i samhället. Möjligheterna för kristdemokrater att hänvisa till den kristna idétraditionen minskar givet att allt färre känner till samma tradition (Demker 1998: 21-22). Sekulariseringen innebär därmed att den religiösa dimensionens relevans i politiken minskar och att kristdemokratiska partier tvingas in i höger-vänsterdiskussioner. Möjligheten att odla en särart som en rörelse som står utanför höger-vänsterkonflikter minskar således (Van Kersbergen 2008, jfr. Demker 1998, Kalyvas 1996: 222ff). Individualiseringsprocessen, för det andra, leder till att fasta kollektiva tillhörigheter försvagas, ofta tillhörigheter som tidigare har varit livslånga (Sörbom 2002: 51; jfr. Oscarsson 2005: 60ff). Istället ser vi mer flyktiga kollektiva gemenskaper som individer går ut och in ur. För partier som byggt sin identitet och sitt budskap på antingen tydliga kollektiv eller på ett moraliskt budskap som uppfattas som auktoritativt, innebär det ett reellt problem när individen kopplar loss från kollektiv och moraliska påbud. För kristdemokratin blir resultatet en svårighet att få stöd för sin traditionella argumentation som betonat en objektiv värdebeständighet där vissa värden hålls för sanna, oavsett vad enskilda individer gör för livsval. Den tredje utmaningen som Van Kersbergen pekar på är alltså en svagare koppling till gamla intresseorganisationer. För kristdemokratin försvagas kopplingen till kyrkor och samfund, med följderna att en tidigare naturlig rekryteringsbas är inte längre lika självklar.

Individualisering och den försvagade kopplingen till intresseorganisationer innebär ett problem för många partier, men alla tre utmaningar innebär problem för kristdemokratiska partier. Sammantaget gör det att kristdemokratiska partier stått och alljämt står inför betydande strukturella utmaningar. För att kunna lära oss något om möjliga vägar för Kristdemokraterna i Sverige att hantera dessa utmaningar är det en

god idé att jämföra med andra partier som gjort samma resa. Som redan nämnts är CDA ett parti som verkar i en liknande miljö med ungefär samma sekulariseringsgrad som i Sverige och som har ställts inför samma utmaningar som de svenska kristdemokraterna (Inglehart & Welzel 2005, jfr. Norris & Inglehart 2004). Men en stor skillnad är att CDA, jämfört med svenska Kristdemokraterna, haft en betydligt längre och mer framgångsrik historia i holländsk politik med långa regeringsinnehav. Men trots en dominerande ställning i holländsk politik drabbades CDA just av de strukturella utmaningar som diskuterats här (Van Kersbergen 2008). Tydligast manifesterades detta vid valet 1994 då CDA:s väljarandel sjönk från 35,3 procent till 22,2 procent.

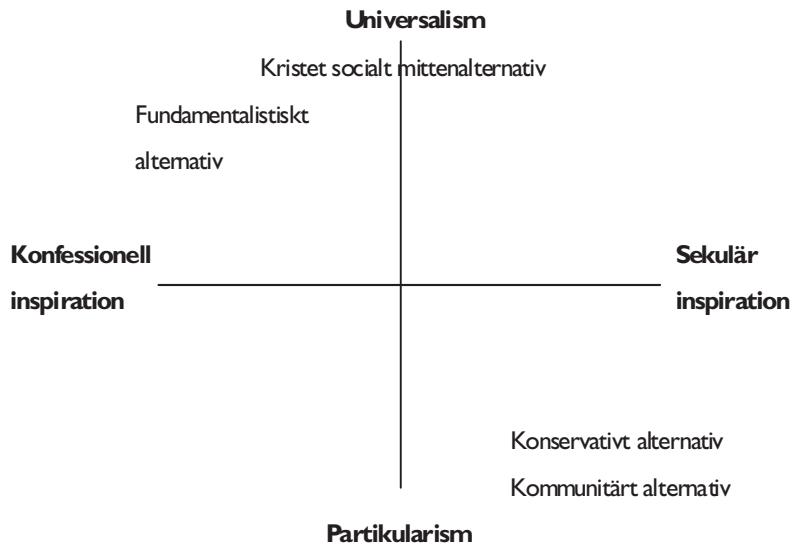
Efter valförlusten 1994 fördes fyra möjliga förändringslinjer fram inom CDA. För det första fanns det de som argumenterade för en återgång till en starkare betoning på den kristna sociala mittenorienteringen med en starkare betoning på sociala frågor (Van Kersbergen 2008: 265-266, jfr. Van Kersbergen 1995). Det andra alternativet var att anträda en mer konservativ väg med tydligare fokus på vad Kersbergen beskriver som ”ekonomisk liberalism och anti-interventionism på det privata planet”, på bekostnad av den kristdemokratiska identiteten (Van Kersbergen 2008: 266, min översättning). Men det var svårt för CDA att etablera en konservativ identitet, främst beroende på att många holländare har svårt att förlika sig med epitetet ”konservativ” (Kersbergen 2008: 266).² En tredje möjlig väg var att omforma partiet till ett mer fundamentalistiskt kristet parti. Men givet partiets multikonfessionella bakgrund med en rad olika kristna bekännelser representerade i partiet var det en svårframkomlig väg. Det var också en riskfylld väg ur väljarhänseende givet att det holländska samhället är än mer heterogent, såväl socialt som religiöst (Van Kersbergen 2008: 267). Det fjärde alternativet som CDA också främst kom att följa var en kommunitär väg. Här såg partiet en möjlighet att exploatera postmateriella strömningar med väljargrupper ”som har en tydligt mer konservativ och ibland reaktionär (i meningen att man längtar efter värderingar från det förgångna) tendens, men inte nödvändigtvis en kristdemokratisk anknytning” (Van Kersbergen 2008: 267, min översättning). Partiet såg sin chans att formulera en kritik av postmoderna individualistiska värderingar och istället lyfta fram betydelsen av gemenskaper, utan att explicit anknyta till det kristna arvet.

De fyra handlingsalternativ som CDA ställdes inför speglar, menar jag, två centrala skiljelinjer för kristdemokratiska partier.³ För det första återfinns vi skiljelinjen mellan konfessionellt inspirerat tänkande och sekulärt inspirerat tänkande. Det konfessionella tänkandet bygger på ett specifikt religiöst tankegodt medan det sekulärt inspirerade tänkandet är frikopplat från en uttalad religiös inspiration. Detta är en skiljelinje som är relevant i alla de fyra handlingsalternativen med ett tydligt inslag av konfessionellt tänkande i det tredje alternativet mot ett mer fundamentalistiskt kristet parti och ett visst konfessionellt inslag i det första alternativet med en starkare kristen soci-

2 Angående spänningen mellan begreppen konservatism och kristdemokrati se Van Kersbergen (1994); Pombeni (2000).

3 Skiljelinjebegreppet så som det traditionellt har använts inom partiforskningen refererar till sociala skillnader som är konstituerande på partisystemnivå i så mening att sociala (klass)-skillnader ger upphov till olika partier (Lipset & Rokkan 1967; Mair 2006). Här refererar emellertid begreppet till ideologiska motsättningar inom ett specifikt parti. Jag menar att detta sätt att bruka begreppet är relevant givet att sociala förändringar har gett upphov till skiljelinjer inom etablerade partier och inte bara mellan partier (jfr. Bjereld & Demker 2008).

Figur 1. Ett kristdemokratiskt mikrokosmos utifrån CDA:s interna debatt.

al mittenorientering. Det sekulära inslaget är istället tydligare i de konservativa och kommunitära alternativen.

Den andra skiljelinjen berör relationen mellan det avgränsade och det allmänna, eller mellan partikularism och universalism. Här återfinner vi det tydligaste universella tänkandet i dels den kristna sociala mittenpositionen med dess försvar för en stark välfärdsstat, dels den kristna fundamentalistiska positionen med dess betoning av en gemensam allmänmänsklig kristen moral. Det partikulära inslaget är tydligare hos de konservativa och kommunitära alternativen. I det konservativa alternativet handlar det om värnandet av den privata sfären och dess avgränsning gentemot det omgivande samhället. Hos det kommunitära alternativet ser vi också ett partikulärt tänkande i form av en samhällslig gemenskap i det mer begränsade sammanhanget, t.ex. lokal samhällsgemenskap eller familjegemenskap. Skiljelinjerna som beskrivits här mynnar tillsammans ut i ett kristdemokratiskt mikrokosmos baserat på den kristdemokratiska debatten i Holland under 1990-talet, ett mikrokosmos som illustreras i figur 1.

Den miljö de holländska kristdemokraterna har verkat i präglas av stora likheter med den miljö de svenska kristdemokraterna har att hantera. Holland och Sverige är jämförbara länder i termer av individualisering och sekularisering, Ronald Inglehart och Christian Welzel beskriver t.ex. både Holland och Sverige som något av extremfall vad gäller kombinationen av sekulära-rationella värderingar å ena sidan och "self expression values" å den andra sidan. De sistnämnda värderingarna refererar till värderingar som betonar "tolerans och ökande krav på deltagande i ekonomiskt och politiskt beslutsfattande" (Inglehart & Welzel 2005: 56-57, min översättning). Dessa värderingar sammankopplas med ett samhälle där bl.a. individuell frihet och mänsklig autonomi värderas högt. Likheten mellan Sverige och Holland rörande sekularisering

motiverar att skiljelinjen mellan konfessionell och sekulär inspiration används också i analysen av de svenska kristdemokraterna. Jag menar alltså att det är rimligt att hävda att svenska kristdemokrater ställs inför samma strukturella utmaningar som holländska CDA redan har mött vad gäller sekularisering och individualisering. Även skiljelinjen mellan universalism och partikularism framstår som relevant i analysen av de svenska kristdemokraterna givet att det under en längre tid förts en intern debatt i Kristdemokraterna om huruvida partiets ideologi ska beskrivas i termer av en kristet inspirerad kristdemokrati eller istället i termer av konservatism. Den förra positionen snarare lyfter fram den nationella eller lokala gemenskapen (jfr. Brommesson 2004). För att analysera Kristdemokraternas idémässiga utveckling ger därför skiljelinjerna i den holländska kristdemokratiska debatten oss ett funktionellt analysverktyg.⁴ Artikeln övergår nu till att på grundval av dessa skiljelinjer analysera den ideologiska förändringen över tid hos Kristdemokraterna i Sverige.⁵

De svenska Kristdemokraternas resa 1964-2005

Helen Richard & Marie Demker (2005) ger i en jämförande översikt över de svenska och norska kristdemokraterna oss en utgångspunkt för analysen av svenska Kristdemokraternas ideologiska position. Här beskrivs Kristdemokraterna som starkt konfessionellt orienterade vid partiets start (jfr. Aardal 2000: 5-7; Karvonen 1996: 126). Richard & Demker lyfter fram partiprogrammet för dåvarande KDS från 1966, två år efter partiets start, där kristendomens betydelse i samhället betonas. Även i partiprogrammet från 1979 lyfts kristendomen fram som en viktig grund för människovärde och demokrati (Richard & Demker 2005: 198). I båda dessa program är det kristendomen som är den ideologiska källan, alltså en uttalad religiös trosåskådning. 1987 sker en stor principiell förändring när det nya programmet istället talar om att ”politiken hämtar sin inspiration i kristna värderingar” (Richard & Demker 2005: 198). Här sker en förändring från betonandet av kristendom, alltså en viss religiös tro, till att istället lyfta fram vissa värderingar som förvaltats av denna tro. Uttryck annorlunda tar dåvarande KdS steget från konfessionalism till en mer kontinentalt inspirerad kristdemokrati. Detta steg förstärks med ett nytt program 1991, där det heter att ”med kristna värden avses de allmänt giltiga värden som förvaltats av den kristna traditionen” (citerat i Richard & Demker 2005: 198). De kristna värdena ska alltså inte förstås som exklusivt kristna utan istället som värden som är nåbara för alla, även om de historiskt kommit att förvaltats av kristenheten.

Rör vi oss några år framåt i tiden fram över sekelskiftet och slutet på Alf Svenssons långa partiledartid, framträder en bild av Kristdemokraterna som ett parti som rör sig i alltmer allmänborgerlig riktning på höger sida om det politiska mittfältet (Richard & Demker 2005: 199). Samtidigt fortsätter partiet att lyfta fram den kristna idétraditio-

4 Även Kristdemokraternas tidigare partiledare Alf Svensson diskuterar CDA som ett av de kontinentala kristdemokratiska partier som ofta stått närmast de svenska kristdemokraterna (Svensson 2001: 115-118).

5 Med förändring avses således en förändring av partiets ideologiska utgångspunkter. Jag berör också retorisk förändring, men när detta sker betonas i texten att det rör sig just om en retorisk och inte nödvändigtvis ideologisk förändring.

nen med en socialt och internationellt profilerad politik, där den sociala profilen exemplifieras dels av en familjepolitik som betonar stabilitet och dels av en restriktiv alkoholpolitik och där den internationella profilen exemplifieras av en generös biståndspolitik (Richard & Demker 2005: 200-201).

Ska vi beskriva Kristdemokraternas ideologiska resa fram till mitten av 2000-talet i ljuset av figur 1 menar jag att partiet under 1960-talet börjar vid en punkt långt upp till vänster med en starkt konfessionellt inspirerad politik där det inte bara handlar om en kristen inspiration utan även en uttalad specifik religiös bekännelse som utgångspunkt i politiken. Samtidigt är partiet universellt orienterat med bl.a. ett starkt internationellt engagemang. Under åren sker en successiv förskjutning bort från den mer uttalade religiösa bekännelsen där det alltså istället talas om en inspiration från den kristna idétraditionen eller allmängiltiga värden som förvaltats av kristenheten. Vi ser med andra ord en rörelse längre högerut i figuren. Men samtidigt består den universella prägeln på politiken varför det bara är den horisontella positionen i figuren som tydligt förändras.

När jag nu går över till att diskutera den ideologiska utvecklingen i Kristdemokraterna under de senaste åren, från 2005 och framåt, är således utgångspunkten att Kristdemokraternas ideologiska position är tydligt universellt inspirerad och samtidigt fortsatt mer konfessionellt än sekulärt inspirerad, givet de tydliga hänvisningarna till det kristna idéarvet.

Kristdemokraterna möter verklighetens folk

När Göran Hägglund tog över som partiledare för Kristdemokraterna i april 2004 verkade strategin för partiet ligga fast. Hägglund själv betonade också värdet av kontinuitet i en tid när de andra borgerliga partierna förändrades snabbt och radikalt (Fokus 2006). Istället för en dramatisk ideologisk omorientering väckte Hägglund uppmärksamhet med enskilda sakfrågor som stack ut i debatten. Det handlade om "fett-skatt, skoluniform, super-nannies i varje kommun, åldersgräns i dokusåpor. Politik inspirerad av tv, anpassad för tv", för att tala med nyhetsmagasinet Fokus (Fokus 2006). Politiken i början av Hägglunds partiledarskap kan beskrivas som socialt universellt orienterad med en aktivistisk syn på politiken där den konfessionella inspirationen fortsatt handlar om en idémässig inspiration.

Några år senare ska emellertid Göran Hägglunds och Kristdemokraternas ideologiska framtoning genomgå mer genomgripande förändringar. Det första officiella exemplet på detta kommer i Hägglunds tal vid Kristdemokraternas riksting 2009. Talet är det första av Göran Hägglunds rikstingstal som partiledare där det inte förekommer några referenser till den kristna idétraditionen, kristen etik eller kristen värdegrund.⁶ I alla andra rikstingstal har Hägglund lyft fram betydelsen av den kristna etiken som Kristdemokraternas ideologiska fundament, eller betydelsen av den kristna värdegrunden i utformandet av ett gott samhälle. Men 2009 förekommer alltså inte

6 Det handlar om sammanlagt sju tal under åren 2004-2009 (Hägglund höll två rikstingstal 2004 eftersom partiet detta år höll ett extra riksting med anledning av valet av Hägglund som partiledare). Vid en sökning på orden "kristen" eller "kristna" i talen blir det träff alla år utom 2009.

någon sådan referens. I ett extern sammanhang hade detta inte varit lika förvånande, Hägglund har t.ex. inte haft några kristna referenser i något av sina Almedalstal. Men i ett internt sammanhang, som partiets riksting utgör, där åhörarna får förmodas vara bevandrade i det egna partiets ideologiska grundsatsar, förvånar frånvaron av kristna referenser mer. De ideologiska grundsatserna framgår t.ex. av inledningsformuleringen i Kristdemokraternas principprogram, där kristdemokrati definieras som ”demokrati byggd på kristen människosyn och värdegrund”. Vidare definieras kristna värden här som ”allmänt giltiga värden som inspirerats och förvaltats av den kristna traditionen” (Kristdemokraterna 2001). Mot denna bakgrund ska frånvaron av kristna referenser i 2009 års rikstingstal ses som en principiellt viktig avvikelser.

Att frånvaron av kristna referenser inte beror på en slump eller tillfällighet framgår av två andra interna tal som Göran Hägglund höll under hösten 2009. I varken Hägglunds tal till Kristdemokraternas samlade tjänstemän eller i talet inför partiets rådslag finns några sådana referenser. Jag menar därför att det är rimligt att dra slutsatsen att den officiella kristdemokratiska retoriken genomgår en förändring från sommaren 2009 och framåt där den kristna inspirationen för partiets ideologi tonas ned. Exakt vad denna retoriska förändring får för sakpolitiska konsekvenser är för tidigt att svara på, men jag menar att den retoriska förändringen är tillräckligt intressant i sig givet att det rör sig om en så central del av kristdemokratisk ideologi. Beskriver vi förändringen i ljuset av den första av de två skiljelinjer som diskuterats ovan rör sig således Kristdemokraterna ytterligare ett steg bort från den konfessionella inspirationen mot mer av sekulär inspiration, i alla fall om vi ska döma av den officiella retoriken så som den kommer till uttryck i partiledartalen. Givet att det finns obefintliga spår av motstånd i den interna debatten mot den retoriska förändringen menar jag att vi kan anta att förändringen i retorik även speglar en mer genomgripande förändring i partiet på ideologisk nivå.⁷

Låt oss nu gå vidare till den andra skiljelinjen mellan universalism och partikularism. Vid samma tidpunkt som de kristna referenserna försvinner ur Göran Hägglunds tal gör ”verklighetens folk” sitt intåg. I talet till rikstingsdeltagarna i juni 2009 ställs ”en politiskt etablerad verklighet ... som svävar fritt ovanför människors vardag” mot ”den riktiga verkligheten”. En verklighet som handlar om vardagsnära händelser ”som egentligen berör, upprör och gläder” (Hägglund 2009a). Hägglund menar i samma tal att ”bland svenska intellektuella finns det en synd som är värre än allt annat. Det är att vara som medelvänsen. Alltså helt normal.” Konflikten står således mellan den normala, riktiga verkligheten med fokus på de vardagsnära problemen och den politiskt högtflygande tillrättalagda verkligheten. Göran Hägglund kan här lugna sina partivänner eftersom ”vi kristdemokrater, vi kommer alltid att vinna i längden. Därför att vi är verklighetens folk. Man stoppar inte verkligheten” (Hägglund 2009a). Även om begreppet verklighetens folk är nytt och speglar en skärpt retorisk udd, finns det trots detta delvis en ideologisk kontinuitet i diskussionen kring begreppet. Det gäller t.ex. att vanligt folk själv ska få bestämma hur man vill utforma sin barnomsorg. Men det finns också en ideologisk förändring i budskapet om verklighe-

7 Tvärtom är detta en utveckling som föregåtts av krav på en förändring mot en mindre uttalat kristet inspirerad politik, t.ex. inom ramen för det framväxande nätverket FFFF (Sjöstedt 2009).

tens folk som går bortom retorik, det gäller framförallt ett mer uttalat försvar för en negativ frihet.

Temat med ”verklighetens folk” förstärks ytterligare i Almedalstalet 2009. Det bärande budskapet är att Kristdemokraterna kämpar för att verklighetens folk ska lämnas ifred av klåfingriga (vänster-)politiker, akademiker och kulturpersonligheter. Hägglund konstaterar att de helt vanliga människorna

hittar vänstern av någon anledning alltid något fel på. Krönikörerna talar om för dem att de ska skämmas för att de är inskränkta. Teaterregissörerna talar om för dem att deras tillvaro är falsk och förljugen. Och i förskolan får barnen veta att lekarna måste vara könsrollsneutrala (Hägglund 2009b).

Kristdemokraterna som tidigare ofta beskyllts för att vara ett förbudsparti iklär sig nu alltså rollen av försvarare av den negativa friheten, friheten från politisk intervention i det egna livet, familjelivet eller den ideella sektorn. Frihet från politisk inblandning blir på så sätt en brygga över till ett mer traditionellt kristdemokratiskt perspektiv där de små vardagsnära gemenskaperna betonas som sammanhang där människan kan växa; ”det är i de bestående relationerna hon växer. Det är i familjen, släkten, hemortsgemenskapen” (Hägglund 2009b).

Även om det finns en kontinuitet i kopplingen mellan frihet och valfrihet i familjepolitiken bär frihetsbudskapet som redan påpekats spår av ideologisk förnyelse. Det är inte bara Kristdemokraternas kritiker som hävdar att partiet haft nära till förbudstänkande, även Göran Hägglund själv konstaterar inför partiets rådslag i september 2009 att

trots att vi som kristdemokrater i grunden är frihetslängtande har vi haft allt för nära till att hitta på nya regleringar, nya lagar, nya förbud och nya bidrag. Vi har ibland anklagats för att vara ett förbudsparti. Och tyvärr måste jag erkänna att man ofta har haft rätt. [...] Nya lagar och förordningar är inte alltid lösningen på problem. Ofta är det bekväma lösningar designade av politiker. Men det är inte sådana lösningar som vanligt folk uppskattar. Jag tror att vi har missat en del av vår egen samhällsanalys i det här avseendet ... (Hägglund 2009c).

Så vävs verklighetens folk och frihetsbudskapet samman ännu tätare. Inför det egna partiets politiska tjänstemän fortsätter Hägglund på den inslagna vägen och betonar familjers frihet att själva styra över familjelivet, även när ”verklighetens folk” gör val som ”åsiktseliten” ser som ”oacceptabla avvikelser” (Hägglund 2009d). I en debattartikel i Dagens Nyheter i oktober 2009 konkretiserar Göran Hägglund tillsammans med sina statsrådskollegor Maria Larsson och Mats Odell vad frihetsbudskapet innebär i reell politik.

Traditionellt har vi [...] varit förespråkare för statlig filmcensur för vuxna människor. Den hållningen får nu bli historia [...] Ett område där vi ofta sagt ja till varje reglering utan att egentligen reflektera över nödvändigheten i varje detalj är alkoholpolitiken [...] Vi vill [nu] bidra till att förändra och förenkla flera alltför rigida regler kring alkoholförsäljningen (Hägglund m.fl. 2009).

I Hägglunds tal till de politiska tjänstemännen finns för övrigt en av få religiösa referenser. Det handlar inte om en kristen ideologisk referens utan religionen reduceras istället till en kulturmarkör i försvaret för skolavslutningar i kyrkan:

för det breda lagret av sekulära svenskar är religiösa symboler och uttryck inte alls kränkande. Det är hemkära påminnelser om den egna kulturhistorien och en källa till identitetstrygghet (Hägglund 2009d).

Såväl frihetsbudskapet som referensen till religiösa symboler kopplas tydligt samman med det lilla sammanhanget, familjen eller den lokala ”hemkära” gemenskapen. Internationella perspektiv som tidigare varit framträdande i kristdemokratisk retorik, t.ex. biståndsfrågor och universella mänskliga rättigheter, spelar nu andrafiolen hos Kristdemokraterna. Vi ser också hur Göran Hägglund drar sig för att ha generella synpunkter på hur det goda livet ser ut, t.ex. i frågan om alkoholpolitik. Politiken syftar snarare till att skapa utrymme för enskilda människor och de nära gemenskaper de ingår i att själva upptäcka hur det goda livet ser ut utifrån deras sammanhang. På basis av Göran Hägglunds olika tal under 2009 menar jag att vi i termer av den andra skiljelinjen kan beskriva Kristdemokraternas ideologiska förändring som en resa mot mer partikularistiska och mindre universalistiska ambitioner.

Ett förändrat kristdemokratiskt parti

I denna framställning har jag argumenterat för att Kristdemokraterna gått från att vara ett starkt konfessionellt och universellt kristdemokratiskt parti från 1960- till 1980-talen, via en nertonad konfessionalism men bibehållen universalism under 1990-talet och början av 2000-talet till en än mer nertonad konfessionalism och också mer partikulär politik under slutet av 2000-talet. Illustrerat i ljustet av figur 1 har de svenska kristdemokraterna således rört sig i riktning mot den nedre högra delen av figuren. Trots att utrymmet i den här artikeln inte har tillåtit en omfattande empirisk undersökning menar jag likväl att den empiri som har analyserats ger oss anledning att dra slutsatsen att de svenska kristdemokraterna har följt samma riktning som sitt holländska systerparti, i en tid av svåra utmaningar har båda partierna valt att tona ner såväl de konfessionella som universella tongångarna.⁸

För ytterligare stöd åt slutsatsen kan det noteras att den indikerade förändringen hos Kristdemokraterna inte bara har manifesterats i Göran Hägglunds partiledartal. Förändringen i Hägglunds tal föregicks av en debatt om behovet av förnyelse i Kristdemokraterna, en debatt som fördes såväl inom Kristdemokraterna som i borgerlig press, inte minst på ledarplats i Svenska Dagbladet under våren 2009. T.ex. skrev den konservativa debattören Roland Poirier Martinsson en krönika i Svenska Dagbladet i januari 2009 där Kristdemokraternas ideologiska ”experiment” påstods ha nått vägs ände, istället borde nu partiet slå in på en mer renodlad konservativ väg (Poirier Martinsson 2009a). Ingressen till samma tidnings ledare två månader senare hävdade att

⁸ Jag har däremot inte prövat huruvida det föreligger ett kausalt samband mellan den nertonade konfessionalismen och en mer partikulär politik. Men ett sådant samband förefaller rimligt givet den kristna idétraditionens starka universalism.

”Kristdemokraternas hopp ligger i att vårda sina borgerliga frihetsvärden, inte i att egga övervintrarna från KDS. Ett stort antal svenska väljare öppna för en konservativ attityd” (SvD 2009). Samma dag som Göran Hägglund höll sitt tal i Almedalen återkom Roland Poirier Martinsson med budskapet att Kristdemokraternas framtid låg i en ”tolerant konservatism” (Poirier Martinsson 2009b). Internt i det kristdemokratiska partiet hörsammades dessa locktoner av en grupp som under våren 2009 startade ”gräsrotsrörelsen” FFFF – Frihet, Familj, Flit, Företagsamhet.⁹ Förutom ett internetbaserat nätverk producerade gruppen en antologi där externa, men till kristdemokratin tämligen närstående debattörer, skrev idépolitiska essäer om kristdemokratiens framtid. Även här återkom budskapet om den toleranta eller frihetliga konservatismen som framtidsvägen för Kristdemokraterna (Sjöstedt 2009). Också i ett officiellt partidokument som valplattformen inför riksdagsvalet 2010 återfinns ett budskap om en mer begränsad politisk sfär och mer utrymme för ”verklighetens folk” (Kristdemokraterna 2009).

Sammantaget menar jag att det under 2009 växte fram en opinion för en förändring i Kristdemokraterna som gör att vi kan tala om en förändring som går djupare än enskilda partiledartal.¹⁰ Mer precist hur djupgående förändringen av den kristdemokratiske ideologin kommer att bli är för tidigt att svara på, men vi kan konstatera att förändringen i den kristdemokratiske retoriken motsvaras av ett opinionsmässigt tryck och att den nya retoriken redan satt spår i den politik partiet för fram till valarna 2010.

Referenser

- Aardal, Bernt, 2002. ”The Religious Factor in Political Life in the Nordic Countries”, *Tidsskrift for kirke, religion og samfunn* 13, s 129-139.
- Berger, Peter L, 1990. *The Sacred Canopy. Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Doubleday.
- Bjereld, Ulf & Marie Demker, 2008. *Kampen om kunskapen. Informationssamballets politiska skiljelinjer*. Stockholm: Hjalmarson och Högberg.
- Brommesson, Douglas, 2004. ”Kristdemokrater på båda sidor”, i Holmberg, Sören & Oscarsson, Henrik (red), *Kampen om Euron*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Demker, Marie, 1998. *Religion och politik*. Stockholm: SNS Förlag.
- Expressen*, 2009. ”Fröet till en ny kristdemokrati såddes på Facebook”, publicerad 090925.
- Fokus*, 2006. ”Hägglunds revansch”, publicerad 060901.
- Håkansson, Anders, 2005. ”Vad styr partiets agerande?”, i Erlingsson, Gissur Ó, Anders Håkansson, Karl Magnus Johansson & Ingvar Mattson (red), *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.

⁹ För mer om FFFF se *Expressen* (2009); *Kristdemokraten* (2009).

¹⁰ Samtidigt är också andra orsaker till den förändrade ideologiska framtoningen möjliga, vid sidan om förändringar i opinionen i partiorganisationen. Rationella kalkyler hos partiledningen som mynnar ut i behovet av en förändrad politik för att vinna större väljarstöd är en sådan möjlig alternativ förklaring (Håkansson 2005: 68ff). Det ligger emellertid utanför denna artikels syfte att pröva dessa möjliga orsaker närmare.

- Hägglund, Göran, 2009a. *Tal i samband med öppnande av Kristdemokraternas riksting i Västerås den 25 juni 2009.*
- Hägglund, Göran, 2009b. *Tal i Almedalen den 2 juli 2009.*
- Hägglund, Göran, 2009c. *Tal i samband med Kristdemokraternas rådslag 18 september 2009.*
- Hägglund, Göran, 2009d. *Tal vid Kristdemokraternas personaldag 12 oktober 2009.*
- Hägglund, Göran, Maria Larsson & Mats Odell 2009. "Vi vill förändra reglerna för alkoholförsäljning", *Dagens Nyheter*, publicerad 091017.
- Inglehart, Ronald & Christian Welzel 2005. *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Kalyvas, Stathis N., 1996. *The Rise of Christian Democracy in Europe.* Ithaca: Cornell University Press.
- Karvonen, Lauri, 1996. "Christian Parties in Scandinavia: Victory over the Windmills?", i Hanley, David (red), *Christian Democracy in Europe. A Comparative Perspective.* London: Sage Publications.
- Kristdemokraten*, 2009. "Skapandet av FFFF kom helt rätt i tiden", publicerad 091215.
- Kristdemokraterna, 2009. *Valplattform 2010. Trygghet i det lilla ger trygghet i det stora.*
- Lipset, Seymour & Stein Rokkan, 1967. "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction", i Lipset, Seymour & Rokkan, Stein (red), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives.* New York: The Free Press.
- Mair, Peter, 2006. "Cleavages", i Katz, Richard & William Crotty (red), *Handbook of party politics.* London: Sage.
- Oscarsson, Henrik, 2005. "Om individualisering", i Bjereld, Ulf, Demker, Marie, Ekecrantz, Jan & Ekengren, Ann-Marie (red), *Det hyperindividualiserade sambället.* Umeå: Borea.
- Norris, Pippa & Ronald Inglehart, 2004. *Sacred and Secular. Religion and Politics Worldwide.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Poirier Martinsson, Roland, 2009a. "Kd:s experiment har nått vägs ände", i *Svenska Dagbladet*, publicerad 090111.
- Poirier Martinsson, Roland, 2009b. "Konservativa väljare kan göra KD till ett stort parti", i *Dagens Nyheter*, publicerad 090702.
- Pombeni, Paolo, 2000. "The Ideology of Christian Democracy", *Journal of Political Ideologies* 5(3), s 289-300.
- Richard, Helen & Marie Demker, 2005. "Religion och politik i Norge och Sverige: Kd och KrF", i Demker, Marie & Svåsand, Lars (red), *Partiernas årbundrade. Fempartimodellens uppgång och fall i Norge och Sverige.* Stockholm: Santérus.
- Sjöstedt, Erik (red), 2009. *En ny kristdemokrati – Frihet, Familj, Flit, Företagsambet. Inspirationsbok för kristdemokratiska förnyare.* Stockholm: Ett till förlag.
- Svenska Dagbladet*, 2009. "Med KD för frihet eller förmynderi?", publicerad 090318.
- Svensson, Alf, 2001. *Här kommer Alf Svensson – Minnen.* Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Sörbom, Adrienne, 2002. *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarheten i det politiska engagemanget.* Stockholm: Almqvist & Wicksell international.
- Van Kersbergen, Kees, 1994. "The Distinctiveness of Christian Democracy", i Hanley, David (red), *Christian Democracy in Europe. A Comparative Perspective.* London: Pinter.
- Van Kersbergen, Kees, 1995. *Social Capitalism: A Study of Christian Democracy and the Welfare State.* London and New York: Routledge.
- Van Kersbergen, Kees, 2008. "The Christian Democratic Phoenix and Modern Unsecular Politics", *Party Politics* 14(3), s 259-279.